

Інформаційне право

УДК 347.77:35.078.3:001.8:629.047:656.13

МИКУЛЕЦЬ В.Ю., здобувач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розкриті специфічні умови формування інформаційного простору України, розглянута роль органів виконавчої влади у координації під час удосконалення інформаційного середовища, управління інформацією.

Аннотация. В статье раскрыты специфические условия формирования информационного пространства Украины, рассмотрена роль органов исполнительной власти в координации при усовершенствовании информационной среды, управления информацией.

Summary. The article deals with the specific conditions of formation of Ukraine's information space, consider the role of executive co-ordination while improving the information environment, information management.

Ключові слова: інформаційний простір, суб'єкти інформаційних відносин, інформаційний ресурс, інформація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для забезпечення інформаційних потреб сучасного суспільства у сфері безпеки дорожнього руху необхідне існування та розвиток певного середовища, яке б задовольняло інформаційні потреби людей, сприяло підвищенню інформаційної якості їх життєдіяльності [11, с. 23 – 32].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі не існує єдиної назви середовища, в якому відбуваються процеси, що пов'язані з інформацією. Це середовище називають інформаційною сферою, інформаційним середовищем, інформаційним простором, інформаційним полем, інформаційним потенціалом. З'ясування сутності вище зазначених понять є актуальним.

Метою статті є аналіз специфіки формування інформаційного простору в умовах сучасного розвитку України. Для розкриття сутності прославленої проблеми виділяємо наступні за органів завдання: охарактеризувати суб'єкти інформаційних відносин; проаналізувати законодавчі акти України у сфері інформації, зокрема того моменту, що стосується координації зусиль органів виконавчої влади при удосконаленні умов формування інформаційного простору; а також розглядаються умови функціонування інформаційних ресурсів.

Виклад основних положень. Суб'єктами створення і застосування засобів та механізмів інформаційної безпеки у інформаційній сфері є: органи державної влади і місцевого самоврядування, юридичні і фізичні особи, які розробляють і використовують інформаційні системи, технології і засоби їх забезпечення; організації, підприємства, установи, що формують інформаційні ресурси і надають споживачам інформацію з них, державні структури і посадові особи, які забезпечують інформаційну безпеку.

Необхідно зауважити, що суб'єктами інформаційних відносин у сфері безпеки дорожнього руху є: громадяни України; юридичні особи; держава. Відповідно до ст. 7

Закону України “Про інформацію” суб’єктами інформаційних відносин можуть також бути інші держави, їх громадяни та юридичні особи, міжнародні організації та особи без громадянства [9].

Крім суб’єктів, інформаційне законодавство України виділяє учасників інформаційних відносин. Учасниками інформаційних відносин є громадяни, (учасники дорожнього руху), юридичні особи або держава, які набувають передбачених законом прав і обов’язків у процесі інформаційної діяльності. Отже, основними учасниками інформаційних відносин є: автори, споживачі, поширювачі, зберігачі (охоронці) інформації.

Учасники інформаційних відносин мають право одержувати (виробляти, добувати), використовувати, поширювати та зберігати інформацію в будь-якій формі з використанням будь-яких засобів, крім випадків, передбачених законом [7].

Кожний учасник інформаційних відносин для забезпечення його прав, свобод і законних інтересів має право на одержання інформації про:

- діяльність органів державної влади;
- діяльність народних депутатів;
- діяльність органів місцевого і регіонального самоврядування та місцевої адміністрації;

- те, що стосується його особисто.

Учасники інформаційних відносин зобов’язані:

- поважати інформаційні права інших суб’єктів;
- використовувати інформацію згідно з законом або договором (угодою);
- забезпечувати додержання принципів інформаційних відносин, передбачених статтею 5 Закону України “Про інформацію” [9];
- забезпечувати доступ до інформації усім споживачам на умовах, передбачених чинним законодавством або угодою;
- зберігати інформацію в належному стані протягом встановленого терміну і надавати іншим громадянам, юридичним особам або державним органам у передбаченому законом порядку;
- компенсувати шкоду, заподіяну при порушенні законодавства про інформацію.

Згідно ст. 12 Закону України “Про інформацію” [9] під інформаційною діяльністю розуміється сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Суб’єкт права на інформацію може вимагати усунення будь-яких порушень його права.

Існуючі технічні засоби дають змогу створювати у сфері безпеки дорожнього руху банки персональних даних (власників транспортних засобів та їх адреси, осіб які мають водійські посвідчення, осіб, що причетні до дорожньо-транспортних пригод, порушників Правил дорожнього руху тощо). Тому ця проблема з суто технічної переростає у правову, економічну, соціальну та політичну. Системний підхід до її розв’язання вимагає створення ефективної нормативно-правової бази не тільки захисту інформації, а й побудови системи правового, організаційного і матеріально-технічного регулювання інформаційних потоків у державі для досягнення балансу інтересів особистості й суспільства, приватних і державних інститутів.

Виходячи з проблематики та мети даного дослідження, варто наголосити, що сфера безпеки дорожнього руху є об’єктом державного управління в національному інформаційному просторі України. У свою чергу, відповідно до ст. 3 Закону України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р. [5] одним з об’єктів національної безпеки України є суспільство, зокрема його інформаційне середовище.

Усі складові сфери безпеки дорожнього руху як об'єкта державного управління повинні бути спрямовані на плідну діяльність, яка залежить від ефективної організаційної структури, від складу об'єкта управління та результативної інформаційної взаємодії з урахуванням як прямих, так і зворотних зв'язків.

Сфера безпеки дорожнього руху в інформаційному просторі України є основою соціально-економічного, розвитку та забезпечення безпеки дорожнього руху в державі. Аспектний підхід, а саме організаційно-структурний та функціональний, стосовно дослідження сфери безпеки дорожнього руху в інформаційному просторі як об'єкта державного управління дає змогу виділити певні структурні елементи на основі різноманітних ознак, вибір яких зумовлений метою та методами її досягнення. Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на провідних структурних одиницях інформаційного простору, а саме: національних інформаційних ресурсах сфери безпеки дорожнього руху та його інформаційно-телекомунікаційній інфраструктурі.

Головним політичним і економічним аспектом формування інформаційного простору України є подолання інформаційної монополії державних управлінських і комерційних структур щодо вирішення питання відкритості інформаційних ресурсів – перехід від презумпції закритості до презумпції відкритості інформації на законодавчій та економічній основі.

Формування і розвиток інформаційного простору України як об'єкта державного управління повинні бути зорієнтовані на:

- створення і підтримку необхідного для стабільного розвитку суспільства рівня інформаційного потенціалу;
- підвищення рівня узгодженості рішень, які приймаються центральними органами державної влади, обласними державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування;
- інтеграцію зі світовим інформаційним простором.

Формування і розвиток єдиного інформаційного простору України і, зокрема, відповідних державних інформаційних ресурсів залишається міжгалузеву і міжрегіональною проблемою. Вона потребує розв'язання складних організаційних і техніко-технологічних питань, а також значних витрат. При цьому необхідне комплексне врахування соціально-економічних, правових і політичних аспектів інформатизації суспільства, всебічне використання організаційного, технологічного, технічного і нормотворчого досвіду, здобутого в процесі розвитку інформаційних просторів провідних країн світу. З метою розв'язання проблеми формування і розвитку єдиного інформаційного простору необхідно враховувати такі економіко-правові засади: 1) законодавчі та інші нормативні акти, що визначають права й обов'язки органів виконавчої влади щодо формування та використання інформаційних ресурсів та засобів їх обробки; 2) економічні регулятори, які забезпечували б стимулювання активного формування і використання інформаційних ресурсів.

Враховуючи позитивний досвід інформаційне розвинутих країн, в Україні розвиваються окремі складові єдиного інформаційного простору. Так, Верховна Рада України 4 лютого 1998 р. прийняла Закон України “Про Національну програму інформатизації” [4], у ст. 2 якого зазначається: “Національна програма інформатизації визначає стратегію вирішення проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення”.

Для координації зусиль усіх органів виконавчої влади під час удосконалення інформаційного простору України як об’єкта управління та забезпечення його безпеки необхідно розробити комплекс організаційних й адміністративно-правових заходів, які передбачали б установа порядку визначення головних показників і етапів формування й розвитку єдиного інформаційного простору, черговість розробки законодавчих актів і нормативних документів, у тому числі стандартів, що визначають функції і права взаємодії суб’єктів цього простору, котрі стимулюють фізичних та юридичних осіб на активне формування і використання інформаційних ресурсів.

З метою вирішення зазначених питань Кабінетом Міністрів України щорічно разом з проектом Закону України “Про Державний бюджет України” на наступний рік на розгляд Верховної Ради України подається:

доповідь про стан інформатизації України;

завдання Національної програми інформатизації на наступні три роки;

програма завдань (робіт) з інформатизації на наступний бюджетний рік із визначенням джерел фінансування.

Взагалі, суть державної політики має зводитися до встановлення єдиних для усіх суб’єктів процесу інформатизації правил поведінки, тобто чіткого регламенту інформаційної взаємодії, що ґрунтуватиметься на дотриманні вимог чинного законодавства, надання їм гарантій підтримки діяльності, яка здійснюється в інтересах суспільства і його громадян.

З огляду на це пропонується звернути увагу Кабінету Міністрів України на той факт, що державна інформаційна політика повинна бути соціально-технологічною.

Повсякденні соціальні процеси постійно вносять свої корективи в політику держави, що відповідним чином позначається на діяльності органів виконавчої влади. Головне в даному процесі реформування – це стратегічна мета державної політики, спрямована на створення інформаційного суспільства, в якому належне місце повинні займати державні органи, що відповідають за формування інформаційних ресурсів та удосконалення інфраструктури інформаційного простору України. Вказані елементи можуть змінювати свої функції, але необхідність їх існування незаперечна з огляду на потребу в управлінні національною інформаційною сферою та забезпеченні її інформаційної безпеки.

В умовах державного управління інформаційною сферою необхідна чітка система органів державної влади.

Враховуючи існуючий поділ влади у державі на законодавчу, виконавчу та судову гілки, у системі органів державного управління інформаційною сферою слід сформувати дієву підсистему управління інформаційною сферою з урахуванням прямих та зворотних зв’язків.

Систему органів державного управління ми розглядатимемо крізь призму діяльності та функціонування органів виконавчої влади, бо, на наш погляд, зазначена ланка найбільшою мірою забезпечує функціонування інформаційної сфери держави.

Проводячи аналогію із Законом України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р. [5], зазначимо, що з цілої низки суб’єктів, які забезпечують національну безпеку України в інформаційній сфері, вирізняються: Президент України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Таким чином, перелічені органи здійснюють функції не тільки інформаційного забезпечення діяльності органів виконавчої влади, а й забезпечення інформаційної безпеки.

Перш ніж розглядати безпосередню діяльність системи органів виконавчої влади в інформаційній сфері (у вузькому розумінні), зазначимо, що у широкому розумінні вона пов’язана із законодавчою владою – Верховною Радою України. Відповідно до Конституції України Верховна Рада України здійснює законодавче регулювання і контроль за діяльністю органів державної влади та посадових осіб щодо виконання ними функцій і завдань в інформаційній сфері; ухвалює засади внутрішньої і зовнішньої політики держави в інформаційній сфері; затверджує державний бюджет, в якому передбачаються кошти на забезпечення інформаційної безпеки України; ухвалює національні програми розвитку інформаційної сфери; проводить парламентські слухання з питань свободи слова та інформаційної безпеки України; призначає половину складу (чотири особи) Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення [3]; дає згоду на призначення та звільнення з посади Президентом України голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України [1, с. 24].

Інтегруючим елементом системи державних органів управління інформаційною сферою є Президент України. В межах своїх повноважень він здійснює керівництво інформаційною сферою України: створює, реорганізує та ліквідує органи виконавчої влади, визначає їх функції та основні завдання; видає укази і розпорядження, що стосуються функціонування та розвитку національної інформаційної сфери тощо.

Особливе місце в системі органів державного управління інформаційною сферою держави відповідно до Закону України “Про Раду національної безпеки та оборони України” [6] від 5 березня 1998 р. посідає Рада національної безпеки і оборони (РНБО) України, очолювана главою держави, що координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері інформаційної безпеки.

Існування Ради національної безпеки і оборони України встановлено ст. 107 Конституції України [3]. Оскільки вона, згідно з Конституцією, “координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки та оборони”, то, безперечно, є підстави віднести її до системи органів виконавчої влади. Але місце цього органу дуже специфічне: він аж ніяк не вписується в традиційне уявлення про трирівневу систему органів виконавчої влади. Таким чином, враховуючи відсутність визначення про приналежність РНБО до органів виконавчої влади України та мету дійсного дослідження, ми не зосереджуватимемо уваги на особливостях діяльності РНБО у досліджуваній сфері.

Чільне місце у загальній системі інформаційного забезпечення органів державного управління посідають органи виконавчої влади, які є її найважливішим елементом.

Діюча в Україні конституційно-правова модель виконавчої влади містить положення, що закріплюють загальні контури та найважливіші конкретні параметри системи органів виконавчої влади. Це цілком закономірно, оскільки дана система є невід’ємним елементом державного ладу України.

Розрізняють три види органів виконавчої влади, що розташовані на різних структурних рівнях цієї системи.

1. Кабінет Міністрів України – вищий орган в системі виконавчої влади (ч. 1 ст. 113 Конституції України).

Конституційні приписи, присвячені системі органів виконавчої влади, містяться як в окремому розділі VI “Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади”, так і в інших розділах Конституції України. Особливістю є те, що Конституція не передбачає цілковито вичерпної регламентації згаданої системи. Це підтверджується тим, що і в самій назві, і у змісті наведеного розділу Конституції відсутні прямі вказівки на повний перелік складових елементів (ланок) системи органів виконавчої влади (на відміну,

скажімо, від конституційного визначення у розділі VIII “Правосуддя” системи судів загальної юрисдикції (ст. 125)).

Відповідно до Конституції України Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики, виконання Конституції і законів України в інформаційній сфері, вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод громадян, а також інформаційної безпеки України, боротьби зі злочинністю в інформаційній сфері, під час формування проекту бюджету передбачає виділення необхідних коштів для виконання загальнодержавних програм, спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки України [2, с. 94 – 101].

З метою задоволення цих потреб органи державної влади та органи місцевого і регіонального самоврядування створюють інформаційні служби, системи, мережі, бази і банки даних. Порядок їх створення, структура, права та обов’язки визначаються Кабінетом Міністрів України або іншими органами державної влади, а також органами місцевого і регіонального самоврядування.

Основні напрями інформаційної діяльності визначені статтею 13 Закону України “Про інформацію” [9]. Це: політичний, економічний, соціальний, духовний, екологічний, науково-технічний, міжнародний напрями тощо.

Держава гарантує свободу інформаційної діяльності в цих напрямках всім фізичним та юридичним особам в межах їх прав, функцій, повноважень і свобод. Держава постійно дбає про своєчасне створення, належне функціонування і розвиток інформаційних систем, мереж, банків даних, баз даних у всіх напрямках інформаційної діяльності.

У ст. 14 Закону України “Про інформацію” [9] законодавцем визначені основні види інформаційної діяльності. До них відносяться: одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

Одержання інформації – це набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою.

Використання інформації – це задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Поширення інформації – це розповсюдження, обнародування, реалізація у встановленому законом порядку документованої або публічно оголошеної інформації.

Зберігання інформації – це забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв.

Зазначені види інформаційної діяльності здійснюються у порядку, передбаченому Законом України “Про інформацію” [9] та іншими законодавчими актами в галузі інформації.

Для забезпечення успішного функціонування і розвитку національних інформаційних ресурсів в Україні здійснюються фундаментальні наукові дослідження в галузі інформаційної діяльності, створюються умови для здобуття професійної освіти в галузі інформаційної діяльності через систему державних та комерційних навчальних закладів. Порядок створення навчальних закладів інформаційного напрямку (журналістики, статистики, бібліотечної та архівної справи, науково-інформаційної діяльності, інформатики та обчислювальної техніки) та принципи їх діяльності, згідно ст. 15 Закону України “Про інформацію” [9], визначаються Законом України “Про освіту” [8] та іншими законодавчими актами.

Крім того, створюються наукові установи, науково-виробничі підрозділи, об’єднання, асоціації, центри нових інформаційних технологій тощо, в тому числі за участю зарубіжних партнерів.

Фінансування пошукових і фундаментальних наукових досліджень, наукових програм, проектів державного значення у науково-дослідних установах і навчальних закладах здійснюється за рахунок бюджетних асигнувань, власних коштів та коштів замовника.

Фінансування прикладних досліджень, розробок здійснюється, як правило, на договірній або контрактній основі, а їх результати можуть бути об'єктом товарних відносин (ст. 16 Закону України “Про інформацію” [9]).

Під науково-інформаційною діяльністю тут, згідно ст. 1 Закону України “Про науково-технічну інформацію” [10], розуміється сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави в науково-технічній інформації, що полягає в її збиранні, аналітично-синтетичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку і поширенні.

Україною в галузі інформації та інформаційної діяльності проводиться політика на співробітництво з іншими державами, зарубіжними і міжнародними організаціями.

Міжнародна інформаційна діяльність полягає в забезпеченні громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій офіційною документованою або публічно оголошеною інформацією про зовнішньополітичну діяльність України, про події та явища в інших країнах, а також у цілеспрямованому поширенні за межами України державними органами і об'єднаннями громадян, засобами масової інформації та громадянами всебічної інформації про Україну.

Згідно із ст. 50 Закону України “Про інформацію” [9] громадяни України мають право на вільний і безперешкодний доступ до інформації через зарубіжні джерела, включаючи пряме телевізійне мовлення, радіомовлення і пресу.

Правове становище і професійна діяльність акредитованих в Україні іноземних кореспондентів та інших представників іноземних засобів масової інформації, а також інформаційна діяльність дипломатичних, консульських та інших офіційних представників зарубіжних держав в Україні регулюються законодавством України, відповідними міжнародними договорами, укладеними Україною.

Створення і діяльність спільних організацій в галузі інформації за участю вітчизняних та іноземних юридичних осіб і громадян регулюються законодавством України.

Якщо міжнародним договором встановлені інші правила, ніж ті, які містяться в законодавстві України, що регулює відносини в галузі інформації, то застосовуються норми міжнародного договору, укладеного Україною.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Отже, підсумовуючи вище зазначене можемо стверджувати, розробка і впровадження Програми інформатизації підрозділів Державтоінспекції, а також створення умов для подолання негативного впливу вищезазначених чинників і забезпечення ефективної роботи Державтоінспекції України, підвідомчих її підрозділів шляхом створення, розвитку і використання інформаційних систем у сфері безпеки дорожнього руху, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки досягається через реалізацію низки завдань, головними з яких є: по-перше, задоволення інформаційних потреб і забезпечення прав людини, а також інтересів суспільства і держави; по-друге, розробка засобів і систем автоматизованої обробки і передачі даних для задоволення інформаційних потреб споживачів; впровадження та забезпечення ефективного функціонування локальних мереж Державтоінспекції України, модернізацією програмно-технічної бази, забезпечення сучасними програмними та технічними

засобами; створення електронних інформаційних систем і ресурсів, інтеграція їх до веб-сайту правоохоронних органів України та Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади; побудови корпоративної інформаційної мережі, що об'єднує локальні обчислювальні мережі, електронні інформаційні системи і ресурси Державтоінспекції України із забезпеченням дотримання вимог щодо захисту інформації; реалізація Програми на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій, коли комп'ютерні мережі стають глобальним чинником, а засоби інформатизації охоплюють все нові ділянки державного та суспільного життя, повинно охоплювати увесь досвід інформатизації, накопичений на різних рівнях: державному, галузевому, регіональному, корпоративному, а також новітні досягнення у сфері наукових розробок і технологій.

Використана література

1. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник для слухачів та курсантів вузів МВС України ; І.П. Голосніченко (ред.), Я.Ю. Кондратьєва (ред.). – К. : КМУЦА, 1999. – 178с. – (Українська академія внутрішніх справ; Міжнародний освітній фонд ім. Ярослава Мудрого).
2. Белкин А.Р. Теория доказывания : научно-методическое пособие. – М. : НОРМА, 1999. – 429 с.
3. Державна програма забезпечення безпеки руху на автомобільних дорогах, вулицях міст, інших населених пунктів і залізничних переїздах на 2003-2007 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.01.03 р. № 56-р. – Режим доступу : [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України № 3792-XII від 23.12.93р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13.
5. Про адвокатуру : Закон України № 2887-XII від 19.12.92 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 9. – Ст. 62.
6. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 07.12.00 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.
7. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України № 549/97-ВР від 23.09.97 р. // Відомості Верховної Ради. – 1997 р. – № 50. – Ст. 302.
8. Про дорожній рух : Закон України від 19.01.06 р. № 3370-IV. – Режим доступу : [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
9. Про інформацію: Закон України №.2657-XII від 02.10.92 р. : у ред. від 22.07.05 р. – Режим доступу : [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
10. Про науково-технічну інформацію : Закон України № 3322-XII від 25.06.93 р. – Режим доступу : [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
11. Фомін В.О., Рось А.О. Сутність і співвідношення понять “інформаційна безпека”, “інформаційна війна” та “інформаційна боротьба” // Наука і оборона. – К., 1999. – № 4. – С. 23 – 32.

~~~~~ * * * ~~~~~